УДК 343.985:004.056
DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.6.84

МАКАРОВ А. І.

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ СТРУКТУРИ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-РОЛЬОВОГО РОЗПОДІЛУ УЧАСНИКІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

SPECIFICS OF ESTABLISHING THE STRUCTURE AND FUNCTIONAL-ROLE DISTRIBUTION OF MEMBERS OF ORGANIZED GROUPS DURING THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES

У статті досліджено криміналістичні особливості встановлення структури та функціонально-рольового розподілу учасників організованих груп під час розслідування кримінальних правопорушень. Наголошено, що встановлення внутрішньої організації злочинного об'єднання, характеру взаємозв'язків між його учасниками, ієрархії управління та функціонального призначення кожного з них є одним із важливих напрямів криміналістичного забезпечення розслідування. З'ясовано, що організовані групи можуть характеризуватися різним рівнем структурної складності, централізації управління, стійкості внутрішніх зв'язків та спеціалізації учасників, що безпосередньо впливає на особливості виявлення, фіксації й оцінювання доказової інформації. Розглянуто основні типові функціональні ролі учасників організованих груп, зокрема організатора, керівника, координатора, безпосереднього виконавця, забезпечувача матеріально-технічних ресурсів, фінансового розпорядника, посередника, особи, відповідальної за приховування слідів кримінальної діяльності, а також інших осіб, залучених до реалізації злочинного задуму. Визначено, що фактичний рольовий статус особи не завжди збігається з її формальним становищем у групі, а тому потребує комплексного встановлення на підставі сукупності фактичних даних.

Окрему увагу приділено криміналістичним методам і засобам встановлення організаційної структури групи, аналізу комунікаційних зв'язків, дослідженню цифрових слідів, фінансових операцій, документів, результатів негласних слідчих (розшукових) дій та показань учасників кримінального провадження. Обґрунтовано необхідність використання системного підходу, який передбачає не лише встановлення причетності окремих осіб до кримінального правопорушення, а й реконструкцію механізму функціонування організованої групи, визначення характеру взаємодії її учасників та індивідуалізацію їхньої поведінки. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами.

Ключові слова: *організована група, кримінальні правопорушення, розслідування, структура організованої групи, функціонально-рольовий розподіл, організатор, керівник, учасники організованої групи, криміналістична характеристика, доказова інформація, слідчі (розшукові) дії.*

This article examines the forensic aspects of establishing the structure and functional-role distribution of members of organized groups during the investigation of criminal offenses. It is emphasized that determining the internal organization of a criminal association, the nature of the interrelationships among its members, the management hierarchy, and the specific function of each individual constitutes a crucial component of the forensic support for an investigation. It is noted that organized groups may vary in terms of structural complexity, the degree of centralized management, the stability of

© МАКАРОВ А. І. – кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінально правових дисциплін (Одеський державний університет внутрішніх справ) https://orcid.org/0009-0003-7737-545X

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

internal ties, and the specialization of their members–factors that directly influence the processes of detecting, documenting, and evaluating evidentiary information. The article reviews typical functional roles within organized groups, including the organizer, leader, coordinator, direct perpetrator, provider of material and technical resources, financial manager, intermediary, and the individual responsible for concealing traces of criminal activity, as well as other persons involved in executing the criminal scheme.

It is established that an individual's actual role does not always align with their formal position within the group; therefore, determining this status requires a comprehensive assessment based on the totality of available factual data. Particular attention is paid to forensic methods and tools for establishing the organizational structure of a group, analyzing communication links, and examining digital traces, financial transactions, documents, the results of covert investigative (search) actions, and the testimonies of participants in criminal proceedings. The study substantiates the necessity of employing a systemic approach, which entails not only establishing the involvement of specific individuals in a criminal offense but also reconstructing the operational mechanism of an organized group, defining the nature of interactions among its members, and characterizing the specific conduct of each individual. Proposals are formulated for improving forensic methodology regarding the investigation of criminal offenses committed by organized groups.

Key words: *organized group, criminal offenses, investigation, structure of an organized group, functional-role distribution, organizer, leader, members of an organized group, forensic characteristics, evidentiary information, investigative (search) actions.*

Постановка проблеми. Однією з характерних особливостей сучасної злочинної діяльності є використання організованими групами складних механізмів внутрішньої взаємодії, розподілу обов'язків, координації дій та приховування протиправної діяльності. На відміну від кримінальних правопорушень, учинених одноособово або за попередньою змовою декількох осіб без стійкої організації, діяльність організованих груп зазвичай характеризується наявністю певної внутрішньої структури, відносно стабільних зв'язків між учасниками, розподілом функцій та підпорядкованістю окремих осіб визначеному центру управління.

За таких умов ефективність розслідування залежить не лише від встановлення події кримінального правопорушення та причетності до нього конкретних осіб, а й від можливості реконструювати внутрішню організацію відповідного злочинного об'єднання. Особливого значення набуває з'ясування того, хто створив організовану групу, хто здійснював загальне керівництво її діяльністю, хто визначав напрями та способи реалізації злочинного задуму, хто безпосередньо виконував окремі завдання, а хто забезпечував матеріальні, фінансові, інформаційні та інші потреби її функціонування.

Практична складність такого встановлення зумовлена тим, що учасники організованих груп нерідко використовують конспіративні способи комунікації, умовні позначення, підставних осіб, формально законні господарські операції, розподілені канали фінансування та інші засоби маскування власної діяльності. Крім того, особи, які фактично здійснюють організаційне управління, можуть не брати безпосередньої участі у виконанні конкретних кримінально протиправних дій, тоді як окремі виконавці можуть не володіти повною інформацією про структуру та справжні цілі відповідного об'єднання.

У зв'язку із цим встановлення структури та функціонально-рольового розподілу учасників організованої групи слід розглядати як самостійний і водночас наскрізний напрям криміналістичної діяльності, що охоплює пошук, виявлення, збирання, фіксацію, дослідження та оцінювання інформації про внутрішню організацію групи, характер взаємозв'язків між її учасниками й особливості реалізації ними спільного злочинного задуму.

Мета статті полягає у визначенні криміналістичних особливостей, закономірностей і практичних засобів встановлення структури та функціонально-рольового розподілу учасників організованих груп під час розслідування кримінальних правопорушень.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами, досліджувалася у працях вітчизняних учених-криміналістів, зокрема: А. Р. Антощука, О. Ю. Бусол, А. А. Вознюка, А. М. Кислого, В. П. Корж, С. А. Кузьміна, В. І. Литвиненка, П. О. Мельника, В. В. Пясковського, А. В. Самодіна, І. В. Сервецького, Ю. М. Чорноус, В. П. Шеломенцева, Р. В. Ярошенка та інших науковців. У наукових дослідженнях розглядалися питання криміналістичної характеристики

організованої злочинної діяльності, особливостей виявлення та документування кримінальних правопорушень, учинених у співучасті, тактичного забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій, а також подолання протидії розслідуванню.

Водночас потребують подальшого наукового опрацювання питання комплексного встановлення внутрішньої структури організованих груп, визначення фактичного функціонального призначення кожного учасника, реконструкції механізмів управління та координації їхньої діяльності. Особливої актуальності ці питання набувають з огляду на використання сучасних цифрових технологій, дистанційних засобів комунікації та складних фінансово-організаційних механізмів у процесі реалізації кримінально протиправних намірів.

Виклад основного матеріалу. Встановлення структури та функціонально-рольового розподілу учасників організованих груп є одним із важливих і водночас складних завдань криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Його специфіка зумовлена необхідністю дослідження не лише окремих епізодів кримінально протиправної діяльності, а й усієї системи взаємозв'язків між особами, які беруть участь у підготовці, вчиненні та приховуванні кримінальних правопорушень [1]. У цьому контексті особливого значення набуває встановлення внутрішньої організації групи, характеру підпорядкування її учасників, механізмів прийняття управлінських рішень, способів координації спільних дій, а також розподілу матеріальних, фінансових, інформаційних та інших ресурсів.

Відповідно до ч. 3 ст. 28 Кримінального кодексу (далі – КК) України, організованою групою визнається стійке об'єднання декількох осіб (трьох і більше), які попередньо зорганізувалися для вчинення кримінального правопорушення або кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом із розподілом функцій учасників, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи [2]. Наведене законодавче положення має безпосереднє криміналістичне значення, оскільки орієнтує на необхідність встановлення не тільки кількісного складу відповідного об'єднання, а й характеру його організації, стійкості взаємозв'язків, наявності спільного плану та функціонального призначення кожного учасника [4].

З криміналістичної точки зору організовану групу доцільно розглядати як певну систему взаємопов'язаних осіб, діяльність яких узгоджується спільним кримінально протиправним задумом. При цьому внутрішня структура такої групи може мати різний ступінь складності залежно від характеру кримінальних правопорушень, кількості учасників, тривалості функціонування, територіального охоплення та способів реалізації протиправної діяльності. В одних випадках ідеться про відносно просту організацію, у межах якої всі учасники безпосередньо взаємодіють між собою, в інших – про розгалужену систему з декількома функціональними ланками, окремими центрами управління та чітким розподілом обов'язків [3, с. 285]. Саме тому під час розслідування необхідно враховувати індивідуальні особливості кожної організованої групи, не обмежуючись застосуванням універсальної моделі її внутрішньої побудови.

Важливим напрямом криміналістичного дослідження є визначення типу організаційної структури групи. Залежно від характеру внутрішніх зв'язків, механізмів управління та розподілу функцій можна виокремити ієрархічну, лінійну, функціональну та змішану моделі. Ієрархічна структура характеризується наявністю одного або декількох керівників, яким підпорядковуються інші учасники. За такої моделі управлінські рішення приймаються на вищому рівні, а їх реалізація забезпечується окремими виконавцями або функціональними підрозділами. Для слідчого особливе значення має встановлення осіб, які фактично здійснювали управління, визначали напрями діяльності групи, розподіляли завдання та контролювали їх виконання [4, с. 326-327].

Лінійна структура передбачає безпосередню взаємодію учасників, між якими можуть існувати відносно рівнозначні функціональні зв'язки або обмежена система підпорядкування. У таких випадках організація спільної діяльності може здійснюватися шляхом безпосереднього узгодження дій, а тому важливим завданням розслідування є встановлення послідовності комунікації, обставин досягнення домовленостей та ролі кожної особи в реалізації спільного задуму. Функціональна структура характеризується розподілом учасників за окремими напрямами діяльності, зокрема організаційним, фінансовим, матеріально-технічним, інформаційним та виконавчим [5, с. 285-286]. Змішана модель поєднує елементи декількох типів організації та може передбачати наявність керівного ядра, окремих функціональних ланок, посередників і безпосередніх виконавців.

Встановлення зазначених особливостей має важливе значення для визначення напрямів розслідування, оскільки дозволяє сформувати обґрунтовані версії щодо кількості учасників, характеру їхніх взаємозв'язків, наявності керівного центру та способів координації протиправної

діяльності. Водночас необхідно враховувати, що фактична структура організованої групи не завжди має чітко виражений ієрархічний характер. Окремі функції можуть розподілятися між декількома особами, а управлінські рішення можуть прийматися колегіально або залежно від конкретного епізоду кримінально протиправної діяльності [6, с. 238].

Особливе місце у структурі криміналістичної характеристики організованої групи посідає функціонально-рольовий розподіл її учасників. Його встановлення дозволяє визначити характер участі кожної особи у спільній діяльності, з'ясувати обсяг виконуваних завдань, механізми взаємодії з іншими учасниками та значення її поведінки для реалізації загального плану. На нашу думку, з криміналістичних позицій доцільно виокремлювати такі основні функціональні ролі: організатор, керівник, координатор, безпосередній виконавець, фінансовий розпорядник, матеріально-технічний забезпечувач, інформаційний забезпечувач, посередник та особа, яка забезпечує приховування слідів кримінальної діяльності.

Організатор відіграє важливу роль у формуванні організованої групи, визначенні загального задуму її діяльності, залученні інших осіб та забезпеченні організаційної єдності. Саме з його діяльністю можуть бути пов'язані початкові етапи створення відповідного об'єднання, формування механізму взаємодії учасників, визначення основних напрямів кримінально протиправної діяльності та розподіл первинних функцій. Для встановлення такої особи необхідно досліджувати обставини виникнення зв'язків між учасниками, характер попередніх домовленостей, ініціативність окремих осіб, а також їхній вплив на формування спільного плану [7, с. 437-438].

Керівник організованої групи здійснює безпосереднє управління її діяльністю, координує дії учасників, визначає конкретні завдання, контролює їх виконання та може організовувати розподіл отриманих результатів. Водночас організатор і керівник не обов'язково є однією особою. У певних випадках особа, яка створила групу, надалі може не здійснювати безпосереднього управління нею, передавши відповідні повноваження іншому учаснику. Тому під час розслідування важливо встановлювати не формальне становище особи, а її фактичний вплив на діяльність групи, можливість приймати обов'язкові для інших учасників рішення та контролювати реалізацію спільного задуму.

Координатор забезпечує узгодженість дій окремих учасників або функціональних ланок, підтримує комунікацію між ними, передає завдання та контролює дотримання визначеної послідовності дій. Його діяльність може не передбачати безпосереднього виконання кримінально протиправних дій, однак мати істотне значення для забезпечення організованості та безперервності функціонування групи [8, с. 79].

Посередник забезпечує взаємодію між окремими учасниками організованої групи або між групою та іншими особами. Він може передавати інформацію, кошти, документи, предмети або домовленості, підтримуючи функціональні зв'язки між окремими ланками. При цьому посередник не завжди володіє повною інформацією про діяльність усієї групи, а тому встановлення його ролі потребує з'ясування конкретного змісту контактів, характеру переданих предметів та відомостей, регулярності взаємодії й обізнаності щодо загального плану.

Окрему категорію становлять особи, які забезпечують приховування слідів кримінальної діяльності. Їхні функції можуть полягати у знищенні або приховуванні документів, переміщенні предметів, використанні підставних осіб, маскуванні фінансових операцій, створенні формально законних пояснень походження майна та вчиненні інших дій, спрямованих на ускладнення виявлення кримінального правопорушення. Водночас сам факт приховування певних відомостей не може автоматично свідчити про належність особи до організованої групи. Необхідно встановити її обізнаність, умисел, характер зв'язків з іншими учасниками та фактичне місце в механізмі спільної діяльності.

Наведена класифікація функціональних ролей не є вичерпною, оскільки конкретний розподіл обов'язків залежить від особливостей діяльності відповідної організованої групи. Одна особа може одночасно виконувати декілька функцій, тоді як окремі завдання можуть розподілятися між кількома учасниками. Крім того, функціональне призначення особи може змінюватися залежно від етапу діяльності групи або конкретного епізоду кримінального правопорушення. Саме тому під час розслідування необхідно встановлювати не лише загальну роль учасника, а й конкретний зміст його дій у кожному досліджуваному епізоді [9, с. 64].

Важливим аспектом є розмежування формального та фактичного становища учасників організованої групи. Формальне становище може визначатися зовнішніми ознаками організації, посадою, документально закріпленими повноваженнями або характером офіційних відносин між особами. Фактичне становище відображає реальний вплив учасника на діяльність групи, його можливість приймати рішення, визначати поведінку інших осіб, розпоряджатися ресурсами та контролювати виконання завдань. Наприклад, особа, яка формально не займає керівного становища, може фактично визначати напрями діяльності групи, тоді як інший учасник, який зовні виступає її представником, виконує лише окремі доручення. Відповідно, криміналістичне дослідження повинно бути спрямоване на встановлення реального механізму управління, а не лише зовнішньої організаційної побудови.

Для встановлення структури та функціонально-рольового розподілу учасників організованих груп особливе значення має дослідження комунікаційних зв'язків. Аналіз телефонних з'єднань, електронного листування, повідомлень у месенджерах, контактів через інші інформаційно-комунікаційні платформи може сприяти встановленню регулярності взаємодії між особами, характеру їхніх контактів та можливих центрів координації. При цьому важливо досліджувати не тільки кількість і частоту контактів, а й часову послідовність комунікації, її зв'язок із конкретними епізодами кримінальних правопорушень та підтвердження іншими доказовими джерелами.

Окремим напрямом є дослідження цифрових слідів, які можуть міститися в мобільних телефонах, комп'ютерній техніці, електронних документах, хмарних сховищах та інших інформаційних середовищах. Такі дані можуть містити відомості про підготовку кримінальних правопорушень, розподіл завдань, передавання інформації, контакти між учасниками та використання спільних цифрових ресурсів. Їх дослідження дозволяє зіставити зміст комунікації з іншими встановленими обставинами, зокрема часом вчинення кримінальних правопорушень, місцем перебування учасників та характером їхніх дій. Водночас отримання, вилучення та дослідження цифрової інформації повинні здійснюватися з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та гарантій належності, допустимості й достовірності доказів [10, с. 191-192].

Не менш важливе значення має аналіз фінансових і майнових взаємозв'язків між учасниками організованої групи. Дослідження банківських операцій, руху грошових коштів, придбання майна, використання рахунків інших осіб, господарських документів та фінансової звітності може дозволити встановити джерела фінансування, механізми розподілу отриманих доходів і фактичних розпорядників матеріальних ресурсів. При цьому необхідно звертати увагу на повторюваність фінансових операцій, взаємозв'язки між суб'єктами господарювання, невідповідність офіційних доходів обсягам здійснюваних операцій та інші обставини, які можуть свідчити про приховану систему фінансового забезпечення протиправної діяльності.

Важливим джерелом інформації є результати проведення оглядів та обшуків, під час яких можуть бути виявлені документи, електронні носії, засоби зв'язку, предмети, знаряддя та інші об'єкти, що відображають характер взаємодії учасників. Тактична організація зазначених слідчих (розшукових) дій повинна враховувати можливість зосередження доказової інформації в декількох місцях, її швидкого знищення або приховування, а також необхідність одночасного дослідження взаємопов'язаних об'єктів. Особливого значення набуває належна фіксація обставин виявлення предметів, їхнього взаємного розташування, зв'язку з конкретними особами та інформації, що міститься на електронних пристроях [11, с. 74].

Окреме місце у встановленні структури організованої групи посідають негласні слідчі (розшукові) дії. За наявності передбачених законом підстав їх результати можуть забезпечити отримання відомостей про приховані комунікаційні зв'язки, характер взаємодії між учасниками, механізми координації та розподіл завдань. Зокрема, аудіо- та відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, спостереження за особою або місцем та інші передбачені Кримінальним процесуальним кодексом (далі - КПК) України заходи можуть мати істотне значення для реконструкції фактичної організаційної структури групи. Водночас проведення таких дій повинно відповідати вимогам статей 246–257 КПК України, а отримані результати мають бути належним чином зафіксовані та перевірені [12].

Важливим засобом встановлення функціонально-рольового розподілу є допит підозрюваних, свідків та інших учасників кримінального провадження. Його тактична спрямованість повинна охоплювати з'ясування обставин створення групи, характеру взаємовідносин між учасниками, способів отримання та передавання завдань, механізмів контролю за їх виконанням, розподілу отриманих коштів або майна, а також обізнаності кожної особи щодо спільного плану. При цьому необхідно враховувати можливість надання неповних або неправдивих відомостей, перекладання відповідальності на інших учасників та приховування справжнього характеру взаємовідносин. Тому показання доцільно перевіряти шляхом зіставлення з документами, цифровою інформацією, результатами слідчих (розшукових) дій та іншими матеріалами кримінального провадження.

Особливого значення набуває побудова інформаційної моделі організованої групи, яка дозволяє систематизувати відомості про встановлених учасників, їхні функції, характер взаємозв'язків, часові межі діяльності та причетність до окремих епізодів кримінальних правопорушень. Така модель може мати графічне відображення, у якому кожна особа позначається як окремий елемент, а зв'язки між ними відображають характер комунікації, підпорядкування, фінансової взаємодії або спільного виконання завдань. Водночас кожен встановлений зв'язок повинен мати належне фактичне підтвердження, оскільки сама наявність контактів між особами не є достатньою підставою для висновку про їхню участь в організованій групі [13, с. 97].

Застосування інформаційного моделювання сприяє виявленню можливих центрів управління, посередників між окремими функціональними ланками, осіб, які забезпечують матеріальні та фінансові ресурси, а також учасників, діяльність яких пов'язана з безпосереднім виконанням

кримінально протиправних завдань. Крім того, така модель дозволяє встановлювати суперечності між формальним становищем особи та її фактичним впливом на діяльність групи, визначати невстановлені ланки взаємодії та формувати додаткові слідчі версії.

Окремою проблемою є встановлення осіб, які забезпечують функціонування організованої групи, проте не беруть безпосередньої участі у вчиненні конкретного кримінального правопорушення. Їхня діяльність може бути пов'язана з фінансовим, інформаційним, матеріальним або організаційним забезпеченням. У таких випадках необхідно з'ясовувати, чи усвідомлювала особа характер діяльності групи, чи були її дії частиною спільного плану, яким чином вона взаємодіяла з іншими учасниками та яке значення її поведінка мала для функціонування відповідного об'єднання. Це дозволяє уникнути необґрунтованого ототожнення будь-яких господарських, фінансових або побутових контактів з участю в організованій групі.

Особливу складність становлять випадки, коли організовані групи використовують легальні організаційні форми, суб'єктів господарювання, номінальних керівників, підставних власників майна або посередників. За таких умов фактичне управління може бути відокремлене від юридичного оформлення діяльності, а реальні центри прийняття рішень приховані за зовні законними відносинами. Тому під час розслідування необхідно досліджувати не лише документи про формальні повноваження осіб, а й фактичний характер їхніх дій, самостійність у прийнятті рішень, джерела отримання вказівок, рух фінансових ресурсів та осіб, які реально отримували вигоду від відповідної діяльності.

Важливе значення має використання спеціальних знань, зокрема у сфері комп'ютерно-технічних, економічних, фінансових та інших досліджень. Залучення спеціалістів і призначення судових експертиз дозволяють встановлювати обставини, які потребують спеціальних технічних або професійних знань, досліджувати інформацію з електронних носіїв, аналізувати рух коштів, перевіряти фінансові операції та з'ясовувати характер взаємозв'язків між окремими суб'єктами. При цьому результати використання спеціальних знань повинні оцінюватися в сукупності з іншими матеріалами кримінального провадження та не можуть підміняти собою встановлення всіх юридично значущих обставин [10].

Необхідно наголосити, що встановлення структури та функціонально-рольового розподілу учасників організованих груп ускладнюється також протидією розслідуванню. Вона може проявлятися у приховуванні або знищенні документів, видаленні цифрової інформації, узгодженні показань, створенні штучних алібі, використанні підставних осіб, впливі на свідків та намаганнях приховати фактичний розподіл функцій. За таких обставин важливими є своєчасне виявлення ознак протидії, забезпечення збереження доказової інформації, перевірка альтернативних версій та узгоджене планування слідчих (розшукових) дій.

На нашу думку, процес встановлення структури та функціонально-рольового розподілу учасників організованої групи доцільно розглядати як комплексну криміналістичну діяльність, що охоплює виявлення ознак організованої кримінально протиправної діяльності, встановлення попереднього кола причетних осіб, дослідження комунікаційних, фінансових і матеріальних взаємозв'язків, визначення фактичних функцій учасників, реконструкцію механізмів управління та координації, а також перевірку отриманих відомостей шляхом проведення відповідних процесуальних дій. Зазначені напрями є взаємопов'язаними та можуть реалізовуватися паралельно, оскільки отримання нової інформації нерідко зумовлює необхідність уточнення попередніх версій щодо внутрішньої організації групи.

Отже, ефективне встановлення структури та функціонально-рольового розподілу учасників організованих груп потребує системного підходу, який передбачає комплексне дослідження особистісних, комунікаційних, організаційних, фінансових і матеріальних зв'язків. Основним результатом такої діяльності має бути не формальне визначення місця кожної особи в певній організаційній схемі, а достовірна реконструкція фактичного механізму взаємодії учасників, встановлення їхньої обізнаності про спільний план, індивідуалізація виконуваних функцій та з'ясування зв'язку конкретних дій із досліджуваними кримінальними правопорушеннями. Саме це забезпечує належне криміналістичне підґрунтя для повного, всебічного й неупередженого розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень.

Висновки. Таким чином, встановлення структури та функціонально-рольового розподілу учасників організованих груп є важливим напрямом криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Його значення полягає у можливості з'ясування внутрішньої організації групи, характеру взаємозв'язків між її учасниками, механізмів управління та координації, а також визначення фактичної ролі кожної особи у підготовці, вчиненні та приховуванні кримінально протиправної діяльності. Встановлено, що організовані групи можуть мати різні моделі структурної побудови та функціонального розподілу, що зумовлює необхідність індивідуального підходу до їх криміналістичного дослідження. Важливим є встановлення не лише організаторів, керівників і безпосередніх виконавців, а й осіб, які забезпечують фінансову, матеріально-технічну, інформаційну та координаційну складові діяльності групи.

Обґрунтовано, що ефективність встановлення структури організованої групи залежить від комплексного використання результатів слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, аналізу цифрових слідів, фінансових операцій, документів, комунікаційних зв'язків та інших джерел доказової інформації. Перспективним напрямом удосконалення відповідної методики є використання інформаційних моделей, які дозволяють систематизувати відомості про учасників, їхні функції та взаємозв'язки. Отже, встановлення реальної структури та функціонально-рольового розподілу учасників організованих груп сприяє повнішому з'ясуванню механізму вчинення кримінальних правопорушень, індивідуалізації дій кожного учасника та підвищенню ефективності їх розслідування.

Список використаних джерел

1. Бобрик К. Ю. Створення злочинної організації як прояв організованої злочинності та різновид організованої злочинної діяльності. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. № (1) 22. С. 1–5.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text 82

3. Ярошенко Р.В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM* (Knowledge, Education, Law, Management). 2021. № 6 (42). С. 283–287.

4. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 928 с.

5. Корж В. П. Теоретичні основи методики розслідування злочинів, що вчинені організованими злочинними формуваннями в сфері економічної діяльності : монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-та внутр. справ, 2002. 412 с.

6. Сервецький І. В., Литвиненко В. І., Шеломенцев В. П. Історичні передумови виникнення організованої злочинності в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2002. № 3. С. 236–242.

7. Пясковський В. В, Чорноус Ю. М., Самодін А. В. та ін. Криміналістика : підручник; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 752 с.

8. Кислий А. М. Кузьмін С. А. До питання про зміст понять «організована група» та «злочинна організація» у теоретико-правовому аспекті. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 1. С. 78–82.

9. Бусол О. Ю. Організована злочинність в Україні: стан і проблеми реалізації державної політики у сфері протидії цьому явищу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2019. № 2 (18). С. 60–71.

10. Лазебний А. М., Левицький Б. С. Криміналістичне забезпечення розслідування організованої злочинності. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2019. № 14. С. 189–198.

11. Мельник П.О. Поняття «організована злочинність» у історико правовому вимірі. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С. 69–73.

12. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

13. Антощак А. Р. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування привласнення, розтрати або заволодіння майном, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38 (2). С. 95–98.

Дата першого надходження статті до видання: 09.10.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.11.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.11.2025